

Еріку ВЕРІСІМУ

ЯК СПРАВИ, ГАНГСТЕРЕ?!

До кінотеатру він зайшов без особливого бажання. Знайомий перед цим розповів, що фільм — про чикагських викрадачів дітей. А це його мало цікавило. Він волів кіноогляди, гарненькі личка, стрункі ніжки, музику, дотепний гумор. Але таки купив квитка й увійшов до кінозалу.

Його звали Мурілу Роза, працював у торговельній конторі. Жив самотою і досить скромно.

Вмостився в дев'ятому ряду. Подивився фільм. Сподобалось. Біля виходу зустрів Пайву, свого давнього приятеля. Веселого, всміхненого, приемного, завжди охочого потеревенити.

— Як справи, гангстере?!

— Що-що? — здивувався Мурілу.

— Але ж ти напрочуд схожий на гангстера, що викрав сина банкіра... От сам поглянь!

І подав йому люстерко. Мурілу недовірливо подивився в нього.

А той не вгавав:

— Якби тобі шикарнішого капелюха, та насунути його на очі, ну викапаний...

Мурілу ніяково посміхнувся:

— Таке скажеш...

Пайва ляснув його по плечу:

— А що тут поганого? Знаєш, я у захваті від цих Аль Капоне та Джеків Даймондзів. Оце живуть! Та й взагалі...

З кінотеатру вийшли разом. Пайва запросив приятеля до кафе.

Сіли за столик. Замовили прохолодних напоїв.

— Тож і кажу... Люди живуть якось безглуздо, нецікаво. Робота, дім, робота, інколи — кіно. І залежиш від того, що дадуть наприкінці місяця. Хіба це життя? Ні! А тим часом ці гангстери... — Поглянув на офіціанта: — Добре охолоджено? Так от, Мурілу... Якби тобі капелюха, слово честі, я міг би тебе й злякатися.

Розмова перейшла на інше. Та Мурілу не йшов з голови отой гангстер. Справді, у Пайви що не думка, то...

Приятель розрахувався. Мурілу засовався на стільці, для годиться помацав у кишнях. Порожньо. Та й не дивно — борги: пансіон, кравець, прокат приймача...

Вийшли надвір. Вечір видався зоряний. Гуркотіли трамваї. Пронеслися автомобілі, снували ошатно вдягнені люди. Мурілу дивився на те все з неприхованою заздрістю.

— Ну гаразд, старий, — зупинився Пайва на розі. — Якраз мій трамвай. Був радий побачитися, сеньйоре гангстере!

Реготнув і побіг до трамвая. А Мурілу наче закам'янів. Бо справді, у Пайви що не думка, то...

Удома ввімкнув приймача. Мелодія фокстроту заповонила кімнату. І відразу згадався фільм. Гангстер танцює з гарненькою блондинкою. Знає, що в кабаре повно людей з ворожої банди, які полюють за ним. Проте зухвало, незворушно, з веселим виглядом танцює.

Мурілу підхопився і підійшов до дзеркала. Довго роздивлявся себе.

Клятий Пайва таки не брехав. Мурілу справді був схожий на гангстера з кінофільму. Спробував прибрати цинічного виразу, як у того. Чудово! Так, хлопче, відмінно! Ще насупся, скриви губи...

Ступив до вікна й розчухнув його навстіж. Вимкнув приймача, роздягся, надягнув піжаму, ліг і заснув.

Йому приснилося, що він — гангстер, але не в Чикаго, а — от дивина! — в рідному містечку. Всі його бояться. А він визивно прогулюється по вулиці в низько насунутому капелюсі.

Проснувся, коли промені сонця гуляли по його обличчю. Позирнув на годинник. Пів на восьму.

Квапливо вдягнувся. Перше, що спало на думку біля умивальника, були слова: «Як справи, гангстере?!» Спустився на веранду пансіону. Пожилеців неабияк вразили його рішучий вигляд і зухвалість, з якою він гучно зійшов сходами, штовхнув стілець і замовив каву. Бо досі всі мали його за людину тиху, делікатну, навіть боячку.

Мурілу випив кави й вийшов. Насунув капелюх на очі і глянув на себе в шибку вітрини. Якщо купити моднішого капелюха, як у того гангстера з кінофільму... Та ще замість цього сірого, поношеного костюма вдягти блакитний, святковий... Стане зовсім іншою людиною. Викликатиме повагу. А то й доможеться більшої платні.

Подався на роботу. Але за день нічого корисного так і не зробив. А ввечері знову сидів у тому самому кінотеатрі. Коли спалахувало світло, спогорда роззирався довкола, потай сподіваючись, що хтось помітить його надзвичайну схожість з жажливим викрадачем дітей.

Потім на вулиці побачив Пайву — той їхав своїм трамваем... Пайва висунувся у вікно і помахав рукою:

— Як справи, гангстере?!

Мурілу розплився в посмішці, підвів з'єднані руки й потрусив ними в повітрі, як боксери з рингу до глядачів. Його неабияк втішило, що хлопчаки неподалік почули той вигук Пайви.

Зайшов до кафе. Коли підійшов офіціант, кинув вимогливо:

— Одне віскі! Чисте!

Коли віскі принесли, Мурілу випив його одним духом. Недбало розрахувався і пішов. Почувався незвично, проте піднесено. Влився в людський потік на вулиці. Ступав перевальцем, сягнистими кроками, як справжній гангстер. Це приємно збуджувало, додавало впевненості. Відштовхував людей плечем і сунув далі, не озирюючись і не вибачаючись. «Як людина може враз перемінитися!» — аж дивувався сам собі.

Ліг спати пізно. Прокинувся з гірким присмаком у роті. Згадав про печінку. І про материну пораду: «Пий чай з бузини, синку!». На щастя, була субота, працювати лише півдня. Працювалося кепсько. Більше думалося про життя. Слід би його перемінити. Інші мали домівку, дружину, машину, сигари, становище. А він заробляв триста п'ятдесят мільрейсів¹, мешкав у дешевому пансіоні й ходив пішки (до речі, геть збилися черевики). Далі так тривати не може.

Саме давали платню. Одержав її. Після обіду вийшов. Зупинявся біля вітрин з капелюхами. На одній побачив підходящий: світлий, сучасний, американський, із загнутими крисами. Зайшов. Приміряв. О боже праведний! Із дзеркала на нього дивився не Мурілу Роза, а жажливий чикагський гангстер.

— Скільки?

— Вісімдесят. Воно не дешево, але ж сеньйор розуміє: це найкращий капелюх у світі. Найвидатніші люди Штатів носять цей фасон...

— Цей фасон?

Мурілу вже не вагався. І миттю заплатив.

— Бажаєте відразу надягти?

— Старий надішліть мені додому!

Залишив свою адресу. Натягнув нового капелюха, поправив його перед дзеркалом і пішов. До пансіону. Прийняв душ. Поголився. Вдягнув вихідний блакитний костюм і знову вийшов. Сунув перевальцем, неквапом, з дещо

¹ Мільрейс — грошова одиниця Бразилії, була в обігу до 1942 року. Замінена крузейро.

зухвалим виразом на обличчі. Очі майже затуляли криси капелюха, що його носять найвидатніші люди Сполучених Штатів.

Повечеряв у місті, в гарному ресторані. Обійшлося в тридцять мільреєсів. Знову подався до свого кінотеатру. У перервах надягав капелюха. Не тямився від щастя увесь той сеанс.

Потім зустрів Пайву; той повертався з кондитерської, де купував солодощі дітям.

— Привіт, старий! Ого! Та ти ж викапаний гангстер з кінофільму...

І, сміючись, підніс руки вгору, наче приятель приставив йому до живота дуло револьвера.

Далі пішли разом. Пайва те й робив, що жартома відходив на крок-другий убік і оцінює позирає на приятеля:

— Як справи, гангстере?!

Мурілу задоволено всміхався. А той не вгавав:

— Якби тобі до Голлівуду, певен — тебе відразу б зняли у фільмі. Ти ж саме той, що треба!

Мурілу був на сьомому небі. Тієї ночі він довго не міг заснути. А потім не раз прокидався. Сідав на ліжку. Снував райдужні плани.

Відтоді життя Мурілу Рози неспізнанно змінилося. Він наче переродився. Перебрався в дорожчий пансіон. Завів коханку. І взагалі йому почало щастити з жінками. В конторі теж помітили цю метаморфозу. Начальник дивом дивувався. Мурілу тепер бачив світ зовсім по-іншому. Вже ніколи не вагався. Наскільки міг, переймав гангстерські звички: рішучість, неблаганність, брутальність. Спочатку з певними зусиллями. А потім ввійшло в звичку.

Полюбляв роздивлятися себе в дзеркалах. У вітринах. У шибках, металевих поверхнях, в усьому, що хоч трохи відбивало його. В тому визивному капелюсі з заламаними крисами.

Щастя тривало кілька тижнів. Аж одного дня вирішив, що час настав. Пояснив колегам, що хоче «трусонутися» шефа. Закортіло зайву сотню мільреєсів. Постукав до начальника.

— Заходьте!

Увійшов. Почав навпростець, без зайвих балачок:

— Сеньйоре Мейра, я прошу надбавити мені сто мільреєсів.

Старий Мейра підвів погляд і втупив його у свого службовця. Потім спроквола мовив:

— Натисни на гальма, хлопче!

— До чого тут гальма? Я хочу надбавки — і все!

Насупився і прибрав агресивного вигляду. Шеф поклав ручку на край чорнильниці, пустив цівку диму й незворушно кинув:

— Одержите розрахунок за двадцять днів. Ви звільнені.

Мурілу сторопів:

— Ви не смієте...

Стояв приголомшений, зблідлий від несподіванки. Лаятися? Кинутися на старого? Нерішуче вийшов, не зробивши ні того, ні іншого. Він не потребував милостині. Роботи йому вистачить. Насунув капелюха на очі й посунув важкою ходою.

Але все виявилось складнішим, ніж гадалося. Без роботи, без батьків, майже без друзів, Мурілу невдовзі зіткнувся з жорстокою дійсністю. Цілий день вештався з кутка в куток. Переглянув всі об'яви в газетах. Навіть завітав до кількох місць. Одне не підходило, інше вже зайняте.

Увечері вийшов прогулятися. Як на те, трамваєм саме проїжджав Пайва.

— Як справи, гангстере?! — гукнув той.

Мурілу вдячно посміхнувся йому. Так, Пайва справжній товариш. «Як справи, гангстере?!» Це втішало. Морально підтримувало. Підтверджувало, що принаймні одна людина вірить у нього. Тож програти він не міг. Життя любить відчайдушних.

І наступні дні шукав роботи. Але даремно. Біля виходу з кінотеатру знову наштотхнувся на Пайву:

— То як, старий?

Мурілу признався, що ходить без роботи. Приятель спохмурнів.

— А-а, чорт, — лайнувся. — Якби я мав вплив, зв'язки... Але ж сам знаєш...

Поводився сторожко — боявся, що зайде розмова про гроші. Цілий квартал пройшли мовчки.

— Ну гаразд, — зупинився Пайва. — Мушу йти. Дружина просила не затримуватись. Бувай, сеньйоре гангстере!

Поручкались на прощання. А Мурілу впав у задуму.

Минуло кілька тижнів. Хазяйка пансіону щосуботи надсилала рахунок. А тоді втратила терпець і виставила пожилця на вулицю. Залишивши собі одну з його валіз.

Мурілу оселився в гіршому пансіоні.

Заставив годинник та елегантну авторучку — подарунок на день народження.

А ще через місяць уже перебивався на лавках. Помітно схуд. Перевальцем вже не ходив. Святковий блакитний костюм геть зносився. Тільки капелюх, ще хвацький, нагадував про кращі часи.

Пайва не з'являвся. Якби ж хоч він підбадьорив, посіяв хоч іскру надії...

Мурілу знав, де живе приятель. Але ж мав гордість.

Пайва ще подумає, ніби він жебрак. А так хотілося б побачити його, почути слова про гангстера з кінофільму.

Настала зима. Пальто Мурілу лежало в ломбарді. Він мерз, засовував руки глибоко в кишені, підіймав комір піджака.

Якогось вечора згорблений Мурілу простував безлюдною вулицею. Пронизливий вітер шмагав в обличчя. Мурілу блукав навмання, думаючи про наступний день. Капелюх вже прибрав землистого кольору, та й криси втратили колишню хвацькість.

Мурілу непевно тупцяв на розі. Куди податися? Навпроти саме зупинився трамвай. У вікні майнуло знайоме обличчя. Пайва!

Мурілу збентежився. Вирішив удати, що не помічає приятеля. І Пайва на мить знітився. Але трамвай знову рушив, тож небезпека зустрічі з ним минула. — Як справи, гангстере?! — без особливого піднесення гукнув Пайва.

Мурілу затопила радість. Пайва таки гукнув оте своє: «Як справи, гангстере?!»

Відчув дивну полегкість. Опустив комір піджака. Заламав криси капелюха, скинув підборіддя і посунув перевальцем, сягнисто, напористо. Він знову був щасливий. Почувався завойовником світу, рішучим, зухвалим і невідпорним. Що бере за горлянку людей і саме життя.